

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Березовська Наталя Леонідівна	
Біологічний критерій початку та закінчення життя	197
Горбачова Ірина Михайлівна	
Порушення трудових прав людини	205
Колодін Денис Олексійович	
Підкуп як кримінально-правова практика у виборчому процесі	211
Тимофєєва Лілія Юрійвна	
Виклики щодо реалізації принципів кримінального права України в умовах реформування	216
Агапова Каріна Вікторівна	
Характеристика особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань	222
Радковська Ірина Сергіївна	
Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту за КК ФРН	227
Мустафаєва Анна Іванівна	
Кримінально-правова охорона ембріона в Україні	233
Нековаль Єгор Ігорович	
Кримінальна заборона посягань на виборчу систему: коротке порівняння вітчизняного та німецького досвіду	238
Рутковська Анастасія Русланівна	
Незаконне поводження зі зброєю та бойовими припасами в умовах російсько-української війни	243
Сидорець Вікторія Павлівна	
Судовий прецедент як джерело кримінального права	248
Момоток Микола Олександрович	
Кримінальне право у XXII столітті	251

Березовська Наталя Леонідівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
соціальних комунікацій та ІТ-права
Державного університету інтелектуальних
технологій і зв'язку,

членкиня Національної спілки
адвокатів України,

членкиня Національної спілки
журналістів України

<https://orcid.org/0000-0001-7968-1053>

[https://scholar.google.com.ua/
citations?user=RMGY01YAAAAJ&hl=ru](https://scholar.google.com.ua/citations?user=RMGY01YAAAAJ&hl=ru)

Наукова біографія

У 1996 році закінчила із золотою медаллю школу, де брала активну участь у шкільній самодіяльності, була очільником учнівського самоврядування, призером багатьох олімпіад. У 2001 році закінчила Одеську національну юридичну академію, отримала диплом з відзнакою. З 2002 по 2010 роки працювала асистентом кафедри кримінального права Одеської національної юридичної академії. У 2010 році під керівництвом професора кафедри кримінального права, Заслуженого юриста України Мирошніченко Наталії Анатоліївни захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08: кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Тема дисертації «Покарання, пов'язані з виправно-трудовим впливом, що застосовуються до неповнолітніх». Рішенням Вищої атестаційної комісії України 10 листопада 2010 року присуджено науковий ступінь кандидата юридичних наук зі спеціальності кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. З 2010 року по 2018 рік працювала на посаді доцента кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». В 2011 році опублікована монографія за темою «Покарання неповнолітніх і виправно-трудовий вплив». 25 січня 2013 року Рішенням Атестаційної колегії присвоєно вчене звання доцента кафедри кримінального права. У 2015 році проходила підвищення кваліфікації в Одеському апеляційному суді. Вища кваліфікаційна комісія суддів України у 2017 році нагородила почесною грамотою за багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, значний особистий внесок у розвиток правової освіти та науки України,

реформування законодавства, підготовку кадрів для судових і правоохоронних органів.

З 2018 року прийнята на посаду доцента кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова. У 2020 році проходила підвищення кваліфікації в Одеській національній академії харчових технологій (180 академічних годин) та Одеському національному університет ім. І. І. Мечникова (180 академічних годин). З 22 березня 2021 року є членом Національної спілки адвокатів України. 26 листопада 2021 року була прийнята в члени Національної спілки журналістів України. Зараз є доцентом кафедри міжнародних відносин, соціальних комунікацій та ІТ-права Державного університету інтелектуальних технологій та зв'язку. У 2023 році проходила підвищення кваліфікації в Карагандинському державному університеті ім. Є. А. Букетова (180 академічних годин) Оpubліковано понад 150 наукових праць. Активна учасниця різноманітних заходів, в тому числі – наукових конференцій.

Наукові інтереси пов'язані з міжнародним і національним правом, журналістикою, соціологією.

БІОЛОГІЧНИЙ КРИТЕРІЙ ПОЧАТКУ ТА ЗАКІНЧЕННЯ ЖИТТЯ

Чи варте життя людини захисту? Це важливе питання не втрачає актуальності і при воєнному стані України [1-6]. На це питання відповідає законодавство кожної країни ґрунтуючись на своєму історичному розвитку, підмішуючи інтереси держави, суспільства, певних осіб. Здається очевидним, що право на життя має кожна людина незалежно від країни, де проживає, кольору шкіри, релігійних вподобань, національності, статі тощо. Загальновизнаним є той факт, що життя – це природне невід'ємне право людини, яке гарантується нормами міжнародного і національного права. Серед найбільш важливих об'єктів кримінально-правового захисту є права і свободи людини і громадянина. Наприклад, Кримінальний кодекс (далі – КК) України [7] закріплює захист життя, здоров'я, особистої безпеки особи, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканності, виборчих, трудових та інших прав і свобод людини і громадянина. Серед перелічених об'єктів перше місце відведене найбільш цінному – життю людини. Життя є основою захисту всіх інших прав, бо вони не можуть існувати без першого. Якщо немає життя, питання про захист інших прав для такої особи не ставиться. В історичному і сучасному аспектах життю надається домінантне

значення в нормах права різних країн. Світ закріплює захист життя, передбачає механізми примусу в разі позбавлення людини життя. Життя як цінність може підлягати захисту самостійно, іншими фізичними особами, інституціями; як безпосередньо, так і шляхом закріплення відповідних норм, що мають і попереджувальний ефект, виховують усіх в дусі невчинення діянь щодо позбавлення людини життя. Життя, здавалося б, не залежить від законодавця, не ним дається, не створюється штучно і не мало б мати різного тлумачення щодо моменту початку чи закінчення його захисту. Але так склалось, що в різних країнах чи в одній країні, але в різний історичний період, ставлення до кордонів цього захисту чомусь різняться.

Важливим питанням для захисту життя людини є встановлення моменту початку і закінчення життя, це прямо впливає і на кваліфікацію діянь осіб, що посягають на життя людини. І визначення одного критерію дасть відповідь на вказане питання.

Якщо питання щодо кінцевого моменту – закінчення життя, – смерті, вважається однозначним і врегульованим у більшості країн, в тому числі і в Україні, при описі відповіді на питання вказується біологічний критерій, то з боку початку захисту життя є якісь дискусії, встановлення інших критеріїв, що видається не логічним.

Людині надають, при необхідності, допомогу до моменту визнання настання незворотньої смерті через смерть мозку. Що відповідає Порядку констатації та діагностичні критерії смерті мозку людини: «Констатація смерті мозку – медико-правовий факт підтвердження незворотної втрати функцій головного мозку, який встановлюється консилиумом лікарів, скликаним відповідальною особою. Процедура констатації смерті мозку людини поширюється на констатацію смерті мозку у дорослих та дітей» [8].

Право людини на життя закріплено в Конвенція про права дитини, Протоколі № 6 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари, Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Хартії фундаментальних прав ЄС, Європейській конвенції про усиновлення дітей, Віденській декларації і Програмі дій Всесвітньої конференції з прав людини, Пекінській декларації, прийнятій на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Європейській конвенції про репатріацію неповнолітніх, Європейській конвенції про правовий статус позашлюбних дітей, Конвенції

про укладення шлюбу та визнання дійсності шлюбів, Конвенції про право, що застосовується до режимів власності подружжя, Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини, рішеннях ЄСПЛ та ін.

У ст. 27 Основного закону України, життя визнається найвищою соціальною цінністю [9]. Ст. 281 Цивільного кодексу України названа гучно «Право на життя» [10]. Але чи всі люди можуть претендувати на захист життя? Як щодо дітей? При цьому, в нормах ми можемо зустріти навіть не поняття «дитина», а інші, якими це поняття підмінено, а при описі абортів – нівелювання ознак життя.

Так, у п. 1.5. Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості використовуються поняття «плід»: «Плід – внутрішньоутробний продукт зачаття, починаючи з повного 12-го тижня вагітності (з 84 доби від першого дня останнього нормального менструального циклу) до вигнання / вилучення з організму матері» [11]. До 12 тижня і поняття не підбиралось, наче і не має нічого.

А у п. 1.4: «Викидень (аборт) – народження плода до повного 22-го тижня вагітності зростом менше 25 см та масою менше 500 г незалежно від наявності ознак життя» [11]. Яка доля «плоду» з наявними ознаками життя?

Видається, переважно про жінку вказують «вагітна», а «плід» вивчається в біології. Чи не можна вважати це підміною понять?

То чи діє нормативно закріплений захист життя? Не на всіх розповсюджується? Раніше нами піднімалися питання теми, але однотайного вирішення проблема не має.

У ст. 3 Загальної декларації прав людини зазначено: «Кожна людина має право на життя» [12]. Ким же, якщо не людиною, є ненароджена дитина?

Принцип 4 Декларації прав дитини 1959 р. закріплює, що належний догляд і охорона забезпечується дитині як до так і після пологів [13]. Але чи можна включити в зміст словосполучення «належний догляд» позбавлення життя без покарання осіб, які такі дії вчинили?

У Конвенції про права дитини вказано: «Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід’ємне право на життя». То – не кожна, а лише та, яку не позбавили життя до народження?

При цьому, КК України, у ст. 36 закріпив необхідну оборону як обставину, що виключає кримінальну протиправність діяння і надає право заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи

припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони (ч. 1) [7], але чи може дитина, в тому числі ненароджена, чинити супротив, захищати своє життя? Хто може це зробити? Раніше деякі доводи вказаної тематики нами вже розглядалися [7].

Як бути в тих випадках, коли життя ненародженої особи бажає врятувати батько дитини без згоди матері?

Так, у справі «Патон проти Сполученого Королівства» (Заява № 8416/78) до Європейської комісії з прав людини (Страсбург, 13 травня 1980 року), позивач стверджував, «що законодавство Англії та Уельсу порушує: статті 2 і/або 5 Конвенції у тому, що взагалі дозволяє проведення абортів, і/або позбавляє ембріона в будь-яких законних правах; статті 6 і/або 8 і/або 9 Конвенції у тому, що у випадку дотримання положень Закону 1967 р., воно позбавляє батька ембріону прав, незалежно від того, одружений він з матір'ю чи ні, зокрема: (а) права заперечувати проти планованого абортів; і/або (b) права на звернення до суду із заявою про накладення заборони на проведення абортів чи відтермінування запланованого абортів; і/або (c) права давати поради щодо запланованого абортів; і/або (d) права бути поінформованим про запланований аборт; і/або (e) права вимагати, якщо зареєстровані практикуючі лікарі дають свідоцтва у відповідності до глави 1 Закону 1967 р., щоб матір була оглянута різними практикуючими лікарями, обраними батьком чи судом, арбітражним судом чи іншим органом за заявою батька; і/або (f) права вимагати, щоб зареєстровані практикуючі лікарі, які оглядають матір та вирішують питання про видачу свідоцтва у відповідності до розділу 1 Закону 1967 р., були незалежними від організації чи установи, в якій буде проведено аборт». В тексті також читаємо: «Відтак, захист, який надається відповідно до статті 2 (2) (перше речення Основного закону), не можна зводити ані до «довершеної» людини після народження, ані до незалежного існування плоду ще до народження. Право на життя гарантується кожній людині, яка «живе»; у такому контексті жодним чином не розмежовуються різні етапи життя, яке розвивається (до народження, між народженими та ненародженими дітьми). «Кожна людина» в розумінні статті 2 (2) Основного закону – це «кожна жива людська істота», іншими словами, кожна людина, яка має життя; тобто термін «кожна людина» охоплює і ненароджених людей» [27].

Отже, питання початкового і кінцевого моментів життя є важливими для людства, також для застосування норм кримінального

права. Виявляється, наведені норми міжнародного і національного права мають схилити до остаточної думки, що підхід має бути один, і ним є біологічний критерій до меж життя людини.

Список використаних джерел

1. Березовська Н. Л. Сучасні соціально-правові реалії існування українського суспільства. Формування сучасної парадигми розвитку суспільства : кол. моногр. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 147–172.
2. Березовська Н. Л. Захист прав і свобод людини і громадянина нормами міжнародного і національного права в умовах збройного конфлікту. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запорізький національний університет. 2022. № 5. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/152.pdf
3. Березовська Н. Л. Правовий статус Автономної республіки Крим в сучасних умовах. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запорізький національний університет. 2022. № 12. С. 492–495. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/116.pdf
4. Березовська Н. Л. Джерела регулювання і правозастосування в Європейському суді з прав людини. *Альманах міжнародного права*. 2022. № 28. С. 3–11. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v28/1.pdf>
5. Berezovska N. L. Contents of the customs case of Ukraine. *Customs Scientific Journal*. 2022. № 2. Р. 6–12. URL: <http://csj.umsf.in.ua/archive/2022/2/1.pdf>
6. Березовська Н. Л. Подання заяв до ЄСПЛ. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С. 111–116.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Порядок констатації та діагностичні критерії смерті мозку людини: затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09 листопада 2020 року № 2559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1260-20#Text>
9. Конституція України від 28.6.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
11. Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості : затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text>
12. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
13. Декларація прав дитини. Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text4

14. Конвенція про права дитини: Ухвалена ГА ООН від 20 листопада 1989 р. Набула чинності для України 27 вересня 1991 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
15. Березовська Н. Л. Злочини проти життя людини: окремі спірні питання кваліфікації. Сучасне кримінальне право: наукові нариси : монографія / за ред. Н. А. Мирошніченко та ін.; передмова С. В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2017. С. 285–308.
16. Березовська Н. Л. Кримінально-правові проблеми здійснення захисту життя у адвокатській діяльності. *Адвокатура: минуле та сучасність* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 12 листопада 2016 р.) / за заг. ред. Г. О. Ульянової. Одеса : Фенікс, 2016. С. 206–209.
17. Березовська Н. Л. Право на життя. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.). НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2. С. 326–329.
18. Березовська Н. Л. Убивство з милосердя? *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* ; редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Ю. П. Аленін та ін.; МОН України, НУ ОЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2013. Вип. 70. С. 250–256.
19. Березовська Н. Л. Криміналізація недотримання правил всиновлення для відвернення корупційних діянь. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : зб. тез доп. V Міжнар. наук. практ. конф. (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2017. С. 24–25.
20. Березовська Н. Л. Складові ознаки базового інституту кримінального права – покарання. *Концептуальні основи кримінальної законотворчості* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19–20 жовтня 2017 р.) / відп. ред.: В. О. Туляков, Є. Л. Стрельцов. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 221–229. URL: <http://dspase.onua.edu.ua/handle/11300/8046>
21. Березовська Н. Л. Захист життя. *Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 26–27 жовтня 2012 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2012. С. 191–192.
22. Березовська Н. Л. Убивство ненароджених дітей. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності і права* : матер. Міжнародної наук. конференції (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 2. Одеса : Фенікс, 2012. С. 180–181.
23. Березовська Н. Л. Право на життя. *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 травня 2013 р.) Т. 2. Одеса : Фенікс, 2013. С. 326–329.
24. Березовська Н. Л. Охорона життя засобами кримінального права. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 08–09 червня 2013 року. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. С. 92–94.

25. Березовська Н. Л. Охорона життя ненароджених дітей. *Формирование современного облика наук* : международная конференция (г. Донецк, 15 июня 2013). Донецк : Научно-инновационный центр «Знание». С. 50–54.
26. Березовська Н. Л. Убивство з милосердя? *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 70*. Одеса : Юридична література, 2013. С. 250–256.
27. Справа «Патон проти Сполученого Королівства» (Заява № 8416/78) до Європейської комісії з прав людини (Страсбург, 13 травня 1980 року). URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/09_02.pdf

Ключові слова: захист життя, момент початку і закінчення життя.

Key words: protection of life, the moment of beginning and end of life.